

מרד בר כוכבא היה טעות טרגית. הוא גרם לחורבן גדול מאין כמוהו בהיסטוריה היהודית. ההיסטוריון הרומי קסיוס דיו מעריך כי במהלך הלחימה נספו 580,000 יהודים "ואילו את מספר המתים מרעב, ממגפה ומאש – לא ניתן היה לברר". 985 כפרים נחרבו והאזורים החקלאיים נהרסו. ירושלים הוחרבה כליל ונבנתה מחדש כעיר רומית בשם איליה קפיטולינה, שעל היהודים נאסר להיכנס אליה. החכמים הרבים שהתנגדו לרבי עקיבא צדקו במקרה זה. דעותיהם מתועדות בתלמוד. אם אכן מרד בר כוכבא היה נושא שיחתם, הרי הקטע היה נותן לנו רמז כלשהו לעובדה זו. מסקנתי היא שטעות בידי רות.

בבני ברק הייתה גם הייתה דרמה באותו לילה, אבל הייתה זו דרמה מסוג אחר, עם סוף טוב בהרבה. אפשר לשחזר במידה לא-מעטה של ודאות מה קרה שם. אבל תחילה עלינו לצאת למסע תגליות קטן כדי להבין את הרקע לערב הזה ומה עמד בו על הפרק.

ראשית כול יש לציין את המשמעות ההלכתית של הפרשה. זה עתה אמרנו בהגדה את המילים "ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים, כולנו יודעים את התורה, מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". שלוש נקודות מועלות כאן. (1) החובה לקרוא את ההגדה איננה רק החובה ללמד את הילדים; עלינו ללמד אותה גם לעצמנו. (2) עלינו לספר אותה מחדש מדי שנה אף על פי שאנחנו יודעים את הסיפור. (3) למצווה אין טווח מוגבל. שלא כסיפור פורים, למשל, שאנו מספרים אותו מחדש מדי שנה בקריאת המגילה, בפסח החובה לספר ביציאת מצרים אינה מוגבלת לקריאת הכתוב. ככל שנעמיק לעסוק בסיפור, להרהר בו, להרחיבו, להוסיף תוכנות חדשות, הרי זה משובח.

החכמים בבני ברק

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: "רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית!" (הגדה של פסח)

המעשה בחמשת החכמים בבני ברק, שבילו את כל הלילה בסיפור יציאת מצרים וחדלו רק כשתלמידיהם בישרו להם שהגיע הבוקר, עורר זה מכבר את סקרנותם של פרשנים וחוקרים. על מה דיברו החכמים?

ססיל רות המנוח ואחרים העלו סברה שעוררה עניין רב, שהחכמים דנו במרד בר כוכבא. בני ברק הייתה עירו של רבי עקיבא, שנודע בתמיכתו בבר כוכבא, ושבעקבות המרד היה לאחד מעשרת הרוגי מלכות.

הרעיון מרתק, אלא שאין לו על מה להסתמך. בכתוב אין כל רמז לכך שזה היה נושא שיחתם. גם לא סביר שהחכמים הפנו את תשומת לבם מהחובה הדתית של הערב – סיפור יציאת מצרים – לדיון בענייני השעה.

כיצד אנחנו יודעים את הדברים האלה, במיוחד את האחרון?
במקרים רבים הביאו חז"ל ראייה מן הכתוב במקרא. אבל במקרים אחרים הם הביאו ראייה מתקדים, ממעשי חכמים. המונח הטכני המציין ראייה כזאת הוא "מעשה רב". חכם עשוי, למשל, להשמיע דעה הלכתית תיאורטית ("הלכה ולא למעשה"). כך נראית לו המצווה. ובכל זאת הוא לא תמיד יהיה מוכן לפעול – או להורות לאחרים לפעול – על סמך דעה זו, עד שנבדקה ואושרה בידי בני-דורו. כשחכם פועל בדרך מסוימת, זוהי הופעה ברורה ותקפה בהרבה של המצווה. היא מראה שלא די שהחכם מאמין שזה הוא הדין – הוא מוכן ומזומן לעשות זאת בפועל. כך, מעשה רב מהווה הוכחה רבת-תוקף לחוק, כאשר הוא נעשה בידי סמכות הלכתית מוכרת.

המילה הפותחת את סיפור החכמים בבני ברק, "מעשה", אינה אפוא הקדמה סתם. זוהי אמירה הקובעת שהסיפור שיסופר כאן הוא סיפור בעל תוקף הלכתי. הוא מספר לנו מהי המצווה. העובדה שחמישה מגדולי חכמי המשנה ישבו כל הלילה לספר ביציאת מצרים מוכיחה את כל שלושת הכללים שבפסקה הקודמת. עתה אנו יודעים מה עומד במוקד הפרשה. חכמי בני ברק, אם התכוונו לכך במודע אם לאו, קבעו שורה חשובה של חוקים הנוגעים לנו, במיוחד החובה להרבות לספר ביציאת מצרים.

שנית, נציין כי אין בספרות חז"ל כל גרסה אחרת לכינוס זה; אבל יש קטע מקביל, מעניין ביותר, בערך מאותה תקופה (ואולי, כפי שנראה, בדיוק מאותה תקופה). הוא מופיע בתוספתא למשנה. כשאנו קוראים אותו, אנו מבחינים בכמה הבדלים משמעותיים בינו ובין הסיפור המובא בהגדה:

מעשה ברכן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס
בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה

עד קרות הגבר. הגביהו מלפניהם ונועדו והלכו להן
לבית המדרש [להתפלל]. (תוספתא פסחים י, ח)

ואלה ההבדלים: (1) הסדר הזה מתקיים בלוד ולא בבני ברק.
(2) רבן גמליאל נוכח כאן, אך בבני ברק אינו נוכח. (3) אף אחד מהחכמים הנזכרים בסיפור בני ברק אינו מופיע כאן. (4) נושא שיחתם איננו יציאת מצרים אלא "הלכות הפסח". כל אחד מהפרטים הללו הוא בעל משמעות.

עלינו להביא קטע אחד נוסף, שיתברר כי הוא המפתח לפתרון התעלומה כולה. הוא קשור לסדר ההסבה ושייך להלכות דרך ארץ:

אמר ליה ריש גלותא לרב ששת: אע"ג דרבנן קשישי,
אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו [=אמר הריש
גלותא – מנהיגם של היהודים בבבל – לרב ששת:
אף שאתם רבנים נכבדים, הפרסים בקיאים בנימוסי
סעודה יותר מכם]. בזמן שהן שתי מיטות, גדול מסב
בראש ושני לו למעלה הימנו, ובזמן שהם שלוש,
גדול מסב באמצע, שני לו למעלה הימנו, שלישי לו
למטה הימנו... אמר רב ששת: אנא מתניתא ידענא
דתניא [=אני יודע רק ברייתא שנאמר בה]: כיצד סדר
הסבה? בזמן שהן שתי מיטות, גדול מסב בראש, ושני
לו למטה הימנו. בזמן שהן שלוש מיטות, גדול מסב
בראש, שני לו למעלה הימנו, שלישי לו למטה הימנו.
(ברכות מז ע"ב)

השאלה הנידונה כאן היא סידורי ההסבה הראויים במקרה
שיש כמה אורחים וכולם מסבים על ספות (מיטות) או כיסאות

הסבה, ולפני כל אחד מוצב שולחן. צורת הסבה קדומה זו עדיין מוכרת במזרח, ואנו מזכירים אותה בפסח כשאנחנו רוכנים לשתות את היין ובחלקים אחרים של הסדר. השאלה היא: כיצד מסדרים את מושבי האורחים? התשובה, המקובלת הן במנהגי הפרסים הן במנהגי חז"ל, היא שהאורח הבכיר יושב במרכז. עובדה זו מביאה אותנו לתובנה רבת-חשיבות בסיפור בני ברק.

סדר השמות מגלה לנו את סידורי הישיבה באותו ערב. הוא מגלה את העובדה המפתיעה שהחכם שלא היה המבוגר ביותר וגם לא המלומד ביותר בין הנוכחים, האורח הבכיר באותו לילה, שישב במרכז, היה רבי אלעזר בין עזריה. השני בחשיבותו, שישב מיד מעליו, היה רבי יהושע. מתחתיו היה רבי עקיבא. את הפרשייה הזאת אפשר לתארך בצורה מדויקת. היא שייכת לתקופה – הקצרה עד מאוד – שבה רבי אלעזר בן עזריה היה נשיא, דהיינו המנהיג הדתי של הקהילה היהודית. מקומות הישיבה של החכמים מסודרים בדיוק כפי שהיינו מצפים לראות באותה תקופה. רבי אלעזר בן עזריה תופס את כס הכבוד, בזכות מעמדו הרשמי. לידו יושב רבי יהושע, סגנו. מצדו האחר יושב רבי עקיבא, המארח. בני ברק הייתה עירו של רבי עקיבא, ובה שימש כרב המקומי הראשי (מרא דאתרא). משני צדיהם יושבים רבי אליעזר ורבי טרפון, שני ותיקי הקהילה ההלכתית (רבי טרפון היה מורו הראשון של רבי עקיבא), אך לא בעלי תפקידים בקהילה. לא די שאנו יכולים לתארך את הפרשייה, אנו יכולים אפילו לשבצה בהקשר ההיסטורי.

כמעט מאה שנה סבלה הקהילה היהודית בארץ ישראל מאנדרלמוסיה. היו בה מחלוקות דתיות עמוקות. יוסף בן מתתיהו מספר כי העם היה מחולק לשלוש קבוצות: הצדוקים בעלי הכוח והאריצים, הפרושים הדתיים האהודים על העם, והאיסיים, ובהם

בני קהילת קומראן הידועים לנו ממגילות ים המלח. הפרושים היו חלוקים בינם לבין עצמם. בימי השלטון הרומי פוזר הסנהדרין, בית הדין היהודי העליון, והקהילה הדתית נותרה בלא סמכות עליונה. החכמים, שהתפצלו לחסידי בית הלל ולחסידי בית שמאי, לימדו ב"אסכולות" נפרדות. המסורת מתעדת את תחושתם של בני-התקופה ש"רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות". הרושם הכולל המתקבל מן העדויות הכתובות של התקופה הוא שהקהילה היהודית הייתה מפולגת להחריד.

פילוג זה התרחש בזמן גרוע מאין כמותו. היחסים עם רומא, המעצמה השלטת, היו מתוחים. שורה של שליטים כושלים פגעה ברגישויות של היהודים בארץ ישראל. פה ושם פרצו מחאות ומרידות, שהגיעו לשיאן במרד הגדול של שנת 66 לספירה. כדי שהמרד יצליח היו היהודים צריכים ללכד את כל כוחותיהם מתוך הסכמה לצורך מאמץ משותף. רומא הייתה המעצמה העולמית של אותם ימים. צבאה היה מיומן וממושם עד מאוד. במבט לאחור ברור שהמרד נועד להיכשל. היהודים ניחנו ברוח לחימה שאין כמוה. הם פיצו במוראל ובנחישות על המחסור בנשק. אבל נגזר על המורדים להיכשל בגלל המחלוקת הפנימית. יוסף בן מתתיהו, שהיה עד ראייה לאירועים המכריעים של המרד, מצייר תמונה חיה של ירושלים, הבירה הנצורה. לעתים העדיפו תושביה להילחם זה בזה מלהילחם ברומאים שמחוץ לחומות. התלמוד, המתבונן לאחור בטרגדיה, אומר: "מקדש שני מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם". זו הייתה תבוסה אדירה וחורצת גורלות. בית המקדש עלה בלהבות ונחרב בשנית. המרד דוכא, ולוחמי המעוז האחרון – מצדה – התאבדו כדי שלא ליפול בשבי. כלפי חוץ הובסו היהודים בידי הרומאים. כלפי פנים הם ידעו שהביסו את עצמם. אלף שנים אחר כך כתב זאת הרמב"ם בפשטות במכתבו לחכמי מרסיי: היהודים בני-הזמן לא

למדו את לקח השלטון והפיקוד הצבאי. הם לא למדו לשמור על אחדות השורות.

ועל רקע זה הופיעה דמות מפתח, רבן גמליאל השני. המסורת מספרת כי רבן יוחנן בן זכאי יזם מגעים חשאיים עם הגנרל הרומי אספסיאנוס וקיבל ממנו הבטחה. "תן לי יבנה וחכמיה", אמר החכם למצביא (גיטין נו ע"ב). ביבנה היה אז בית מדרש חשוב. רבן יוחנן בן זכאי הפך אותו לסוג של בירה מחליפה במקום ירושלים החרבה. אבל היהודים היו זקוקים לא רק למקום – הם היו זקוקים למנהיג. מה שעשה רבן יוחנן למעשה היה חידוש תפקיד הנשיא, המנהיג הדתי של הקהילה, ואפילו חיזוקו. עם התפוררות המבנים הפוליטיים יכול הנשיא להופיע לא רק כתלמיד חכם ושופט. הוא נעשה נציגו של העם ביחסיו עם השלטונות הרומיים. כפי שהחת"ם סופר ציין באחת מתשובותיו, הנשיא הפך למעין מלך בתקופה שבה לא הייתה ליהודים כל סמכות חילונית מוכרת. רבן יוחנן לא החזיק בתואר נשיא. האיש שהחזיק בתואר זה ביבנה היה רבן גמליאל. סגנו היה רבי יהושע.

בתלמוד מתועדות שלוש מחלוקות בין השניים. כל אחת מהן הפכה לפרשה משפטית שעוררה עניין רב. במקרה אחד פסקו רבי יהושע ורבן גמליאל בדרך שונה לגבי פטר רחם ששפתו שסועה (בכורות לו ע"א). רבן גמליאל לא הסתפק בדחיית הפסק של סגנו, וציווה עליו לעמוד דרך ביזיון בנוכחות כל החכמים. החכמים מחו – לא נגד פסיקתו של רבן גמליאל אלא נגד הירידה הקשה שבה אכף אותה.

מחלוקת שנייה פרצה ביניהם כשרבן גמליאל קבע את מולד הירח על בסיס עדות ראייה שהחכמים האחרים פקפקו

בה (ראש השנה ב, ט). רבי יהושע התייצב לצד המפקקים. רבן גמליאל הורה לו להופיע לפניו במקלו ובתרמילו ביום שבו חל יום הכיפורים, על פי חשבוננו של רבי יהושע. הייתה זו השפלה נוראה. אבל במקרה הזה יעצו החכמים חבריו לרבי יהושע להיכנע למרות הנשיא. קביעת לוח השנה הייתה תלויה בסמכות בית הדין, ואילו פקפק רבי יהושע בפסיקתו של רבן גמליאל, הייתה המערכת השיפוטית כולה עלולה לקרוס. רבי יהושע מילא את הוראת הנשיא, אבל הפרשה הוסיפה אי־נוחות ליחסים המתוחים ממילא.

לבסוף התעוררה שאלה בדבר מעמדה ההלכתי של תפילת ערבית. האם היא חובה או רשות? רבי יהושע טען שהיא רשות. רבן גמליאל פסק שהיא חובה. רבי יהושע היה מוכן לגנוז את דעתו, אבל רבן גמליאל הורה לו שוב להישאר עומד בשעה שביית המדרש עסק בלימוד, כאות הכנעה לנשיא. הפרובוקציה הזאת הגדישה את הסאה. החכמים החליטו להדיח את רבן גמליאל ממשרתו ומינו במקומו את רבי אלעזר בן עזריה. רבן גמליאל הורה בסופו של דבר בתבוסתו, התנצל בפני רבי יהושע וחזר למעמדו, אם כי רבי אלעזר נשאר, לפחות להלכה, שותפו הזוטר למשרה. ובאותו פרק זמן קצרצר שבו שימש רבי אלעזר בן עזריה נשיא, נערך הסדר בבני ברק. עתה ברור מדוע דווקא הוא ישב במרכז ומדוע רבן גמליאל נעדר. ייתכן אפילו שהסדר של רבן גמליאל בבית ביתוס בלוד נערך בדיוק באותה השנה. יש בכך כדי להסביר מדוע אף אחד מן החכמים הבכירים האחרים לא נכח שם. רבן גמליאל היה מנודה זמנית. החכמים האחרים הלכו לביתו של רבי עקיבא, גדול התנאים של אותם ימים.

מובן מאליו שרבן גמליאל עשה לו שם של מנהיג קשה וסמכותני מדי, אבל במידה מסוימת נעשה לו עוול. משימתו

כנשיא יבנה הייתה לאחר מחדש את ההנהגה הדתית למודת הטראומות של מחלוקות העבר. "דָּבָר [מנהיג] אחד לדור, ואין שני דָּבָרין לדור" (סנהדרין ח ע"ב). אם היה על החכמים להופיע ככוח המוביל ביהדות ההמומה מן התבוסה ומאבדן בית המקדש, היה עליהם לדבר בקול אחד. האכזריות שבה דיכא רבן גמליאל כל התנגדות אינה קשורה לאופיו אלא לצורך השעה. אבל בסופו של דבר החליטו החכמים כגוף קיבוצי שכך לא ייעשה. הנהגה רבנית חייבת להתבסס על יחסים קולגיאליים וכבוד הדדי ועל נכונות להטות אוזן להשקפות סותרות. רבן גמליאל נחשב בלתי-ראוי להנהגה עד שהיה מוכן להיעתר לעקרונות אלו.

זהו הרקע לדרמה שעמדה להתרחש בבני ברק. האווירה הייתה טעונה. החכמים, השואפים לאחדות, נאלצו פתאום לנקוט צעד חסר תקדים ולסלק את מנהיגם מכהונתו. אחריות כבדה הוטלה עתה על רבי אלעזר בן עזריה ועל עמיתיו, להעלות ארוכה לפצעים ולחדש את האחדות. לרוע המזל, ממש ברגע זה התגלעה מחלוקת מרכזית – והיה צפוי כמעט בוודאות שהיא תעלה על פני השטח בליל הסדר עצמו.

עד מתי מותר לספר ביציאת מצרים? התשובה לכך תלויה בתשובה לשאלה אחרת. עד מתי, בימי המקדש, מותר לאכול את קרבן הפסח? התורה אומרת: "וְהַגִּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מֵמִצְרָיִם" (שמות יג, ח). המילה "זה" מרמזת על הצבעה לכיוון משהו תוך שאנו מספרים את הסיפור. מכאן הסיקו חכמים כי אפשר לספר ביציאת מצרים רק כל עוד "מצה ומרור [ובימי בית המקדש – קרבן הפסח] מונחים [על השולחן] לפניך". שני הזמנים נקשרים זה לזה. בשעה שהמאכלים מונחים על השולחן, מותר וצריך לספר. משהסתיימה אכילת הקרבן, הסתיים זמן הסיפור. מהו המועד האחרון?

בשאלה זו נחלקו חכמים – אותם חכמים עצמם שהסבו בבני ברק. בשאלת אכילת קרבן הפסח פסקו רבי אלעזר בן עזריה ורבי אליעזר כי יש לסיימה עד חצות. רבי עקיבא ורבי יהושע טענו שמותר לעשות זאת עד עלות השחר (ברכות ט ע"א). במקום אחר (מכילתא, פרשת בוא; תוספתא פסחים י, יא) ברור כי מה שנוגע לאכילה נוגע גם לסיפור. רבי אליעזר, הטוען כי יש לסיים את האכילה בחצות, טוען גם שהדיון ביציאת מצרים צריך להסתיים בחצות. חכמים אחרים, הטוענים שאפשר לאכול עד עלות השחר, טוענים גם שמותר וצריך לספר ביציאת מצרים "כל אותו הלילה".

זהו אפוא המצב ששרר בבני ברק. החכמים, הזקוקים יותר מכול לתקופה של שלום ואחדות, עמדו להתנגש. ארבעה מחמשת החכמים שנכחו בבני ברק באותו לילה החזיקו בדעות סותרות בשאלה עד מתי מותר להמשיך בדיון. רבי אלעזר בן עזריה ורבי אליעזר טענו שיש להפסיקו בחצות. רבי עקיבא ורבי יהושע גרסו שיש להמשיך בכך כל הלילה, עד עלות השחר. השאלה הייתה אמורה לצוף ולחולל מחלוקת. יתר על כן, היא העמידה את הנשיא החדש נגד סגנו, רבי יהושע, ונגד מארחו, רבי עקיבא. מסכסוך כזה ממש הם קיוו להימנע, אבל לא היה סיכוי להימנע ממנו. ואולי כן?

התלמוד מספר על עימות מרתק שהתחולל שנים אחדות קודם לכן. רבן יוחנן בן זכאי, כפי שראינו, העביר את מרכז הכוח היהודי מהמקדש בירושלים לישיבה ביבנה. באיזו מידה יכלה יבנה להפוך לירושלים שנייה? השאלה עלתה בשנה הראשונה שאחרי חורבן בית שני, שבה חל ראש השנה בשבת. אמנם בבית המקדש נהגו לתקוע בשופר בשבת, אבל לא בכל מקום אחר. האם מותר אפוא לתקוע בשופר בשבת ביבנה? רבן יוחנן אמר שכן. בני

בתירה, שהיו קבוצה מסורתית יותר, השיבו בשלילה. יבנה איננה ירושלים. הישיבה איננה המקדש. מכאן התפתח הדו־שיח הבא:

אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לבני בתירה: נתקע. אמרו לו: נדון. אמר להם: נתקע ואחר כך נדון. לאחר שתקעו אמרו לו: נדון. אמר להם: כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין לאחר מעשה. (ראש השנה כט ע"ב)

זה היה מחטף מבריק. רבן יוחנן זכה בוויכוח באמצעות יצירת עובדה מוגמרת. וכך בדיוק קרה גם בבני ברק. רבי עקיבא ורבי יהושע ריתקו את האחרים בשיחה ובדיון עד כדי כך שתחושת הזמן אבדה להם.

שלא כרבן גמליאל בלוד, שעסק כל הערב בדיון ב"הלכות פסח", זה היה הנושא היחיד שממנו היה מנוי וגמור עמם להימנע. כל דיון הלכתי היה מביא אותם ישירות אל שאלת מגבלת הזמן של הסדר, ולפיכך למחלוקת רוויה בחומר נפץ. הם דיברו אפוא על "יציאת מצרים" – אגדה, לא הלכה; הסיפור ולא המצווה. מטרתם הייתה לגרום לרבי אלעזר בן עזריה ולרבי אליעזר לשכוח את הזמן. בכך יכלו לא רק למנוע קונפליקט, אלא גם לקבוע את ההלכה עצמה, ש"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" – ללא כל מגבלת זמן. העובדה שחמשת החכמים מן השורה הראשונה של הנהגת הדור המשיכו בדיוניהם עד עלות השחר הייתה יוצרת תקדים מחייב על פי הכלל של מעשה רב.

ותכניתם עלתה יפה. רבי אלעזר ורבי אליעזר היו כה שקועים בסיפור עד שלא הבחינו שחלף מועד הסיום – שעת חצות. הם עדיין דיברו כשבאו תלמידיהם ואמרו להם: "רבותינו,

הגיע זמן קריאת שמע של שחרית". השחר עמד לעלות. הלילה חלף בלא שתעלה שאלת גבולות הזמן, ורבי עקיבא ורבי יהושע הצליחו לקבוע הלכה על פי תפיסתם. המסורת אינה מספרת מה אמרו שני החכמים האחרים כשנוכחו כי העובדה נקבעה בניגוד לדעתם בצורה כה מחוכמת. אני משער שהם הודו בתבוסתם בנועם. הם בוודאי לא נזקקו לזמן רב להיווכח לא רק במה שנעשה אלא גם שרבי עקיבא ורבי יהושע לא היו מעוניינים בניצחון אישי. הם דאגו לשלמות העם היהודי ולהנהגתו הרוחנית. הם ידעו שהחכמים אינם יכולים להרשות לעצמם מחלוקת נוספת מסוג המחלוקות שפילגו את החכמים לבית הלל ובית שמאי, ובדורם הביאו לסילוקו של רבן גמליאל ממשרתו. הניצחון הזה היה לא רק ניצחון האמת אלא גם ניצחון השלום, והוא היה חיוני בשעתו ובמקומו.

ומי יודע? אפשר שבאותו חג עצמו בחן רבן גמליאל, המבודד מעמיתיו, את עמדתו והגיע להחלטה שעליו להשלים עם רבי יהושע ועם עמיתיו משכבר. מכל מקום, הוא עשה זאת זמן קצר לאחר מכן והוחזר למשרתו. הרגע הטעון חלף וקשרי הידידות שבו ונקשרו. החכמים נעשו מנהיגיו המוכרים של העם היהודי, תפקיד שבו המשיכו להחזיק עוד מאות שנים אחר כך. הדבר עלול היה להיות שונה. זוהי משמעותו של ליל הסדר בבני ברק וזו משמעות כוחה המאחה של השיחה על יציאת מצרים.